

Kõrgem Kunstikool Pallas
Meediadisaini osakond

Kväär-anarhistliku erootika-*zine* loomine

Lõputöö

Torm Parts

Juhendajad: Emma Eensalu

Saara Lotta Linno

Tartu 2026

1 SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Sõnavarast.....	6
1.1. Anarhism	6
1.2. Kväär	6
1.3. Transsooline	7
1.4. Mittebinaarne.....	7
1.5. Cis-sooline	8
2. Anarhism ja seksuaalsus.....	9
2.1 Anarhism ja seksuaalvabadus.....	9
2.2 Anarhism ja <i>anti-sex</i> liikumised.....	10
3. Kväär-anarhismist.....	12
4. Kväär seksist.....	13
4.1 Seks ja pühadus	13
4.2 Milline seks ei ole kväär?	14
5. Zine-kunst alternatiivkultuuris.....	15
5.1 Zine-kunst internetiajastul	15
6. Kväär-anarhistliku erootika-zine loomine	16
6.1 Inspiratsioon	17
6.2 Ajakava.....	17
6.3 Koostöö kunstnikega	18
6.4 Kujundamine ja illustreerimine	18
6.5 Trükkimine ja köitmine	19
Kokkuvõte	20
Summary	22

Kasutatud kirjandus.....	24
Lisa 1 Üleskutse kunstnikele.....	26
Lisa 2 Moodboard	27
Lisa 3 Väljavõte <i>zine</i> 'ist „Feministlik jura“	28
Lisa 4 Väljavõte <i>zine</i> st „The Pig Catcher. Issue II: Alternatives“	29
Lisa 5 Leheküljed Ilast	30
Lisa 6 Ila kaanekujundus.....	31
Lisa 7 Kalkapaberi kasutamine	32
Lisa 8 Köide	33

SISSEJUHATUS

Mulle pakub sügavat huvi kõik see, mida on öelda neil inimestel, kelle häält me peavoolumeedias ja -kunstis palju ei kuule. Kuna kommunikatsioonidisainerina on mul olemas tööriistad summutatud häälte võimendamiseks, ongi sellest saanud minu loomingukese.

Olen tihedalt seotud kohaliku alternatiivskenegaga, seega tean, et selles kogukonnas on mitmeid kunstnikke, kes viljelevad eri meediumites erootilist kunsti. Samas olen märganud, et puudu on platvorm, kus turvaliselt ja eelarvamusi kartmata oma loomingut teistega jagada. Kuna ka mind ennast alternatiivne seksuaalsus ja selle väljendusviisid väga huvitavad, valisin lõputöö teemaks kväär-anarhistliku erootika-*zine* loomise. Valisin töö formaadiks *zine*, kuna see on punk- ja muudes alternatiivskenedes oluline kunstivorm ja kommunikatsioonivahend.

Zine eesmärk on pakkuda ennast kvääri ja/või anarhistina määratlevatele inimestele võimalust jagada loomingut oma kogukonnaga. Seega ei ole *zine* peamine funktsioon olla hariv või teha teabetööd väljapoole nimetatud grappe, vaid võimaldada sügavamalt arutelu antud teemadel grupisiselt. Seega on minu eesmärk luua kväär-anarhistlik erootika-*zine* ning anda selle lugejale piisav teoreetiline taust *zine* tundliku sisu mõistmiseks.

Eesti keeles on anarhistlikku kirjandust väga vähe. Leida võib küll Tõnu Trubetsky raamatu „Anarhistid“ (2004) ja uuemast ajast mõne artikli, nagu näiteks Gregor Mändma (pigem skeptiline) „Märkmeid anarhistide kongressilt anno 2023“ Müürilehes. Kõige enam huvitab mind aga kväärteooria ja anarhismi ühisosa, millest eestikeelne kirjandus sisuliselt puudub. Seega tuginen ka oma lõputöös peamiselt inglisekeelsele kirjandusele ja The Anarchist Library ehk anarhistlike tekstide veebiarhiivi abile.

Lõputöö teoreetilises osas annan tausta nendele teemadele, millega *zines* tegeletakse. Uurin, millised on anarhistide seisukohad seksuaalsuse osas minevikus ja tänapäeval. Teen ülevaate sellest, mis on kväär-anarhism ning mis ühendab kväärteooriat ja anarhismi. Kuna tegelen lõputöös kväär erootikaga, uurin ka seda, mis üldse on kväär seks. Lisaks teen lühikese ülevaate *zine*-kunsti rollist alternatiivkultuuris.

Alustan *zine* loomist algse sisukava ja ajakava loomisest. Mulle on väga tähtis kaastööde autoreid toetada ning nende ideid arvesse võtta. Loometegevus, kuhu on kaasatud

palju inimesi, on alati ajamahukas, seega on eriti oluline kommunikatsioon kunstnikega ajakavasse sisse planeerida ning sellest ka kinni pidada.

Pärast algse plaani koostamist tuleb avaldada üleskutse kunstnikele. Eesmärk on üleskutse avaldada nii, et see jõuaks võimalikult paljude kväär-anarhistlikku erootilist kunsti viljelevate kunstnikeni. Samal ajal on oluline, et info ei jõuaks nimetatud ringkonnast palju kaugemale, kuna tegemist on väga tundliku ja vastuolusid tekitava teemaga.

Kujundusprotsessi juures on väga oluline osa süsteemide loomine. Kuigi zine on oma olemuselt punk ning pungile on omane piiride katsumine, on tugev taustsüsteem siiski oluline. Soovin, et *zines* oleksid tekst ja pilt sama olulisel kohal, mistõttu tuleb leida süsteemid ja tehnikad, mis nendevahelist harmooniat luua aitaksid. Kujundamisprotsessi ajal tuleb välja valida ja arvestada ka trüki ja köitmistehnikatega.

1. SÕNAVARAST

Oma lõputöös tegelen ma mitmete terminitega, mida pole võimalik lõpuni defineerida või mida mõistetakse erinevates ringkondades erinevalt. Et kõik oleks üheselt mõistetav, pean vajalikuks mõningaid sagedasti kasutusel olevaid termineid selgitada. Niisiis kirjeldan, millist definitsiooni kasutan ja kuidas selle otsuseni jõudsin.

1.1. Anarhism

Anarhism koondab enda alla maailmavaate, mille põhimõtted on antihierarhilisus, vastastikune abi, isiklik autonoomia ja institutsioonivastasus. Kuigi anarhismil on ka individualistlikumaid suundi, nagu näiteks anarho-kapitalism või Max Stirneri anarhism, mida on propageerinud näiteks Tõnu Trubetsky, siis lõputöös käsitlen anarhismi kui kollektivistlikku teooriat.

Anarhistid taotlevad sellist maailma, kus puuduvad ebaõiglased võimusuhted. Stanfordi filosoofiaentsüklopeedias on anarhismi kirjeldatud nii: „Anarhistlik võimukriitika pakub kasulikku teooriat või metodoloogiat sotsiaalkriitikaks. Nüüdisaegsemas kasutuses on anarhismi abil kritiseeritud soolisi, rassilisi ja teisi sarnaseid hierarhaid – sealhulgas inimese võimu looduse üle“ (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2017). Oma uurimistöös käsitlen anarhismi interseksionaalsemaid suundi. Interseksionaalsus on sotsiaalne teooria, mille kohaselt loob erinevate inimese identiteedi osade kuhjumine unikaalseid diskrimineerituse ja privilegerituse vorme. (Samie, 2026). Näiteks kogevad valged ja mustanahalised naised mõlemad soopõhist diskrimineerimist, kuid kuna mustanahalisi diskrimineeritakse ka rassi põhjal, erineb ka see, mis kujul mõlemad grupid soolist diskrimineerimist kogevad.

1.2. Kväär

Kõige kitsama definitsiooni järgi tähendab kväär LGBT+ kogukonna liiget. See tuleneb varasemalt ingliskeelse sõimusõnana kasutatud *queer* tähendusest. Nüüdseks on ingliskeelne kväärkogukond sõna *queer* tagasi võtnud, kasutades seda oma grupi kirjeldusena, nii et kogukonna jaoks pole sõnal enam negatiivset alatoonit. Antud uurimistöös kirjeldab sõna „kväär“ nähtust või inimest, mis/kes eksisteerib väljaspool ühiskonna norme, esitades kriitikat antud normide suunas. Kväärteooria võib lisaks LGBT+ kogukonnale puudutada näiteks põgenikke, puuetega inimesi ja mitte-neurotüüpilisi inimesi. Teoreetiliselt võib mõni

LGBT+ kogukonda kuuluv inimene jääda väljapoole kvääri mõistet, kuna ta ei esita oma eksistentsiga väljakutset normidele, vaid eksisteerib nende piires. Näiteks võib väita, et kväär pole cis-sooline gei mees, kellel on samasooline partner, aga kes ise järgib traditsioonilisi soorolle ja pereväärtusi, pooldab heteronormatiivsust ja ühiskonda assimileerumist. (Viik, 2015)

1.3. Transsooline

Transsoolise inimese sünnil määratud sugu on erinev tema sooidentiteedist. Transsoolised on trans mehed ja naised, kelle sünnil määratud sugu on vastupidine nende endi identiteedile, või mittebinaarsed inimesed. On oluline märkida, et kõik mittebinaarsed inimesed ei kirjelda end transsoolisena. Transsoolisus on enesemääratlus. Kuigi sellega käivad tihti kaasas sünnil määratud soost erinevate traditsiooniliste soorollide üle võtmine ning eneseväljendus ja sugu tunnustavad meditsiinilised toimingud, eksisteerib transsoolisus siiski neist eraldi.

1.4. Mittebinaarne

Mittebinaarsus on sooidentiteet. See on katustermin nende identiteetide kohta, mis eksisteerivad väljaspool soobinaarsust (ehk väljaspool mehe ja naise definitsiooni). Mittebinaarsus võib olla nii isiklik kui ka poliitiline identiteet. See tähendab, et inimene võib end defineerida mittebinaarsena, kuna ta ei tunne ennast kummagi binaarse soo esindajana mugavalt. Ka mittebinaarse identiteedi jõustamiseks võivad inimesed kasutada kindlat eneseväljendust ning meditsiinilist tuge, kuid see pole vältimatult vajalik, et end mittebinaarsena defineerida. Poliitiline identiteet on mittebinaarsus näiteks juhul, kui inimesel on maailmavaateline vastumeelsus soobinaarsuse või soo kui sellise vastu, ning ta otsustab end seetõttu binaarsusest väljaspool asuvana määratleda. Oluline on veel märkida, et mittebinaarsus ei tähenda tingimata binaarsuse ja soolisuse täielikku eitamist, vaid iseenda määratlemist väljaspool soobinaarsuse rangeid piire.

1.5. *Cis*-sooline

Cis-soolise inimese sünnil määratud sugu ja sooidentiteet on üks ja sama. See on termin, mis on eelkõige vajalik, et kõrvutada transsoolist ja mittetranssoolist ehk *cis*-soolist kogemust. Nende terminite omavaheline suhe on sarnane nagu sõnadel „homoseksuaalne“ ja „heteroseksuaalne“.

2. ANARHISM JA SEKSUAALSUS

See, et saame rääkida anarhismi ja seksuaalsuse seostamisest, on tegelikult üsna uus nähtus. Varasemad anarhistlikud mõtlejad nagu näiteks vene revolutsionäär Peter Kropotkin või briti filosoof William Godwin ei laiendanud anarhistlikku teooriat meie igapäevasuhetele, vaid keskendusid töölise ja vabrikuomaniku või riigi, selle institutsioonide ja tavainimese vahelistele võimusuhetele ja nende ärakasutamisele.

Tänapäevane anarhism on oma olemuselt palju interseksionaalsem. See mõistab, et ka argine on poliitiline ning et kapitalisti rõhumise mõju jõuab magamistuppi välja. Niisiis saame rääkida sellistest anarhismi vooludest nagu kvääranarhism ja anarhafeminism, mis lähtuvad just neist võimuhierarhiatest, mis on seotud soo ja seksuaalsusega ning nende samade ja teiste identiteetide ja kogemuste ristumisega.

Järgnev peatükk käsitleb anarhismi, soo, seksuaalsuse ja lähisuhete seoseid, et anda teoreetiline kontekst sellele, millega *zine*'is tegeldakse.

2.1 Anarhism ja seksuaalvabadus

Anarhism toetab inimese õigust enesemääratlusele ja eneseväljendusele. Kui kapitalistliku ja patriarhaalse ühiskonna jaoks on vajalik, et inimesed eksisteeriks tuumikperedes ja järgiks teatavaid seksuaalseid norme, siis anarhism seisab selle vastu. Anarhistid näevad inimsuhteid kui midagi meile loomuomast, mille eesmärk ei ole koguda kapitali. See, kuidas inimene ehitab üles oma suhted, ei peaks puutuma riiki. Seda, millised inimsuhted välja näevad, kuidas nad toimivad, otsustavad suhtes olevad inimesed ise.

Suhtearhiat saab rakendada nii platoonilistele sõprussuhetele kui ka romantilistele ning seksuaalsetele suhetele ning selles on väga olulisel kohal ausus: selleks, et oleks võimalik liikuda edasi ühiskondlikest normidest ja ootustest, on vaja avatult väljendada oma soove, vajadusi ja iha (Nordgren, 2012).

Meie seksuaalkäitumine tuleneb paljuski ühiskonnannormidest ja kapitalistlikus ühiskonnas eksisteerimisega seotud traumadest. Tihti mängitakse voodis läbi ühiskondlikke võimusuhteid – hirmust ja rõhumisest saab kirm. Anarchist Federation'i essees „Anarchism and Sex“ tõstatatakse küsimus, kas anarhistlik ühiskond, kus aktiivselt töötatakse rõhumisest vabanemise nimel, oleks võrdlemisi vanilje (ilma kõrvalkalleteta)? Näiteks siis, kui rassiküsimus ei oleks ühiskonnas enam nii terav, väheneks rassiliste voodimängude (ing k

race play) populaarsus. Samas juhitakse esseele tähelepanu, et see, mis toimub inimeste seksuaalmaailmas, ei ole kuigi hästi ratsionaalselt ja filosoofiliselt kirjeldatav ning pigem „elab oma elu“. Pealegi ei tea me, mida tähendab päriselt vabanenud seksuaalsus, kuna elame ühiskonnas, mis seda ei toeta. Seks, eriti just see, mida praktiseerivad vähemusgrupid, näiteks transsoolised inimesed või puuetega inimesed, on äärmiselt politiseeritud. Seksuaalne vabadus aga tähendab, et see, mida teevad inimesed vastastikuse nõusolekuga omavahel, on nende endi asi, mitte ühiskondlik debatt. (Anarchist Federation, 2002)

Ka kristlik-patriarhaalne puhtuseihalus kätkeb inimese (tavaliselt naise) objektistamist. Häbistamine ja hirm häbistatud saamise ees on võimas relv rahva kontrollimiseks. Nii nagu kapitalistlik süsteem taandab inimese väärtuse tema tootlikkusele, taandab kristlik puritaanlus naise väärtuse tema süütusele ja noorusele. Anarhism aga toetab kehalist autonoomiat ning selle järgi on inimesel õigus teha oma kehaga seda, mida ta ise tahab: ta võib olla nii seksuaalne või mitteseksuaalne kui ta ise heaks arwab.

Seksuaalvabadus ei tähenda aga kriitilise mõtlemise puudumist. Anarhistlik analüüs on tähelepanelik tekkivate võimuhierarhiate suhtes ja esitab neile pidevalt väljakutseid. See, et mingid raskused näivad olevat ületatud, ei tähenda, et on aeg teema kõrvale heita. Võrreldes eelmiste sajanditega on seksuaalsust ümbritsev diskursus küll positiivses suunas liikunud, kuid stigmadest vabanemisest on ühiskond siiski veel kaugel (nt pole seksitöötajatel seaduslikke õigusi ega ühiskondlikku toetust, suur probleem on inimkaubandus, meedia kinnistab soorolle jne).

2.2 Anarhism ja *anti-sex* liikumised

Ehkki üldiselt on anarhistlike liikumiste ühisosa „jah seksuaalvabadusele, ei ekspluateerimisele“, siis selle kohta, mis on ekspluateerimine ja mis mitte ning kui palju on anarhistlikus teoorias üldse vaja keskenduda seksuaalteemadele, ei ole siiski ühtset vastust.

Kuna suhtumine seksi ja seksuaalstigmade ulatus on ajas muutuv, on ka arusaam seksuaalsest vabadusest olnud väga erinev. Nii on ajaloolistes anarhistlikes liikumistes eksisteerinud ka märkimisväärne puritaanne suund. Näiteks kirjeldab Emma Goldman oma raamatus „Living My Life“ kuidas tema armastus tantsimise vastu ja muidu vaba eluviis tekitas pahameelt meessoost kaasvõitlejates, ning kuidas talle anti mõista, et anarhistlike eemärkide huvides tasuks tal sobilikumalt käituda (Goldman, 1931). Tänapäeval tundub kummaline, et anarhistid, kes peaksid ju ometi toetama vaba eneseväljendust, võivad olla nii

konservatiivsed. Samas ongi just hirm väljapoole ebakompetentne näida suur radikaalseid liikumisi tagasihoidev jõud.

Anarhistlike liikumiste suhtumist seksi on mõjutanud ka 70- ja 80-ndate *Sex Wars* – debatt *pro-sex* ja *anti-sex* (tihti öeldakse ka *anti-pornography*) feministide vahel. *Anti-sex* feminismis nähakse naist peaaegu et aoseksuaalse olendina ning seega on igasugune naise keha seksualiseerimine vägivaldne tegu. Erilist rõhku pandi debatis just seksitööstusele, eriti pornograafiale. (McBride, 2008) Selliseid vaateid põhjendab taustsüsteem, milles loksasid naistevastane vägivald ja naiste objektistamine, kuid ei saa eirata, et *anti-sex* feminism jääb siiski väga lihtsustatuks.

Ühiskonna nägemus sellest, et mees on loomult domineeriv ja vägivaldselt seksuaalne ning naine malbe ja aoseksuaalne, on siiani raske murduma. Näib, et on raske rääkida naiste seksuaalsest agentsusest olukorras, kus seda neilt pidevalt ära tahetakse võtta.

3. KVÄÄR-ANARHISMIST

Kvääriteoorial ja anarhismil on sisuliselt palju kokkupuutepinda. Mõlemad kritiseerivad teravalt riiklikke institutsioone, kapitalismi ja võimusuhteid. Veel ühendab neid omavahel kompromissitu võitlus rõhumise vastu ja assimileerumisest keeldumine. Võib öelda, et kväär ongi see väljendus ja eluviis, mis ei ole nõus või võimeline ühiskonnannormidele alluma ning taotleb kehalist ja väljendusvabadust. Näiteks kritiseerib Ryan Conrad oma essees „Gay Marriage and Queer Love“ LGBT-aktivistide liigset keskendumist abieluvõrdsusele, ignoreerides teiste kvääridentiteetide vajadusi ja kritiseerimata abielu ja tuumikpere mudeli enda assimileerivat rolli (C.B. Daring, 2012). Kuna kapitalistliku ühiskonna toimimiseks on vajalik, et inimesed alluksid normidele, on kvääriteooria sarnaselt anarhismile juba iseenesest anti-kapitalistlik.

Anarhistid ei ole nõus leppima väikeste positiivsete muutustega süsteemi sees, mis ise on jätkusuutmatu ja korrumppeerunud, sellest on juttu näiteks anarhistliku kollektiivi CrimethInc. essees „There Is No Such Thing as a Revolutionary Government“ (CrimethInc., 2018). Kväär-anarhism ühendab kaks teooriat, kus olulised märksõnad on interseksionaalsus, kehaline vabadus, solidaarsus ja vastastikune abi. Tähtsal kohal on mõistmine, et kuigi probleemid võivad olla erinevad, siis on kapitalism erinevate marginaliseeritud inimeste probleemide juurpõhjuseks, olgu nendeks siis majanduslik ebastabiilsus, halb ligipääs meditsiiniteenustele, üksildus, seksuaalvägivald või midagi muud.

Kuigi tänapäevases mõistes on anarhism ja kvääriteooria väga sarnased, on kvääranarhism kujunenud ikkagi vastandumisest mõningatele anarhistlikele tendentsidele. Võimusuhted tänapäeva maailmas on keerulised ja omavahel läbi põimunud ning ka anarhismi praktiseerijate arusaam interseksionaalsusest võib jääda puudulikuks. Lihtsalt kõrgklassi ja töölisklassi vastandamisest kapitalismi mõju mõistmiseks ei piisa. Isegi see, mida tähendab töölisklass, ei ole kuidagi selge, kuna töö iseenesest on palju mitmekesisem kui ajal, mil kapitalism lääne ühiskondades alles valdavaks kujunes. Kvääranarhism analüüsib seda, kuidas rõhuvad süsteemid mõjutavad meie suhtumist teistesse inimestesse enda ümber, kuidas selles kõiges mängivad rolli sugu ja seksuaalsus ja mis on nende tunnuste seos klassipositsiooniga.

4. KVÄÄR SEKSIST

Mõistet „kväär“ ei ole võimalik lõpuni defineerida. Abbey Volcano kirjutab oma essees „Police at the Borders“, et sõna kväär defineeritakse vastanduvana sellele, mis on parasjagu „normaalne“. Seega ei ole ka kväär seks mingi üks konkreetne praktika. Volcano toob välja, et ka heteroseksuaalsuse piirides on seksuaalseid praktikaid, mida võib kirjeldada kui „kvääre“, näiteks BDSM või mittemonogaamsed suhted. (C.B. Daring, 2012)

Kväär seks on selline seksuaalne praktika, mis eksisteerib väljaspool sotsiaalseid norme, sealhulgas soorolle ja neile omistatud ootusi ja piiranguid. See võib tähendada ebatavalist seksuaalkäitumist või ka seda, et seksuaalaktis osalevate inimeste kehad on mittenormatiivsed. Kväär seks on oma veidruse ja ihade aksepteerimine ning normidest lahti ütlemine.

4.1 Seks ja moraal

Inimesi, kelle seksuaalsed praktikad on normist erinevad, on läbi ajaloo represseeritud. Geiseks on olnud ja on siiani paljudes maailma piirkondades kriminaliseeritud. Mittemonogaamsetel suhetel puudub riiklik tunnustus, seega puudub nende praktiseerijatel ka ligipääs teatud õigustele ja privileegidele. Lesbisuhteid on läbi aja pisendatud ja lesbide olemasolu eitatud. Levinud on arvamus, et seks samast soost inimeste vahel on kuidagi seksuaalsem või räpasem kui heteroseks, kuna puudub isegi teoreetiline võimalus soo jätkamiseks. Ortodokssemates religioossetes kogukondades on ka heterosuhetes väikesemadki kõrvalekalded normist stigmatiseeritud. Kui naine võtab voodis domineeriva rolli või kasutusele tulevad muud kehaosad ja õõnsused peale peenise ja vulva, siis tekib kahtlus, et tegemist ei ole enam alandliku jumala teenimisega, vaid eesmärgiks on hoopis seksuaalne nauding.

C. B. Daring räägib oma essees „Queering Our Analysis of Sex Work: Laying Capitalism Bare“ sellest, et meie ühiskond näeb seksi millegi enamana kui lihtsalt ühe aktina, mida inimesed omavahel erinevatel põhjustel teevad. Seks on seotud mingisuguse suurema jõuga, näiteks religioossete isikutega, ning on nii püha, et kuidas seda praktiseeritakse, ei või jääda lihtsalt inimeste endi otsustada. Daring ütleb nii: „Püha seksuaalsus on tööriist, mida kasutatakse inimeste häbistamiseks ja manipuleerimiseks selle osas, kuidas nad seksivad. Selles kontekstis ei saa seks olla vaid akt kahe nõusoleku andnud inimese vahel, see on

hoopis ideaal, mida võib moraalsetel põhjustel kontrollida.“ Taoline suhtumine loob aluse muuta inimeste eraelu ühiskondlikuks debatiks. (C.B. Daring, 2012)

Kvääriteooria vastandub ühiskondlikele moraalinormidele ja selle raamistiku alusel pole ühiskondlikul arvamusel inimeste magamistubadesse asja. Suhtumine seksi ja seksuaalsusesse on siin hoopis praktilisem – seks ei ole midagi müstilist, see on lihtsalt miski, mida suurem osa inimesi teevad. Kritiseerida tuleb seksuaalvägivalda ja ebavõrdseid võimusuhteid. Nii kaua, kui seks toimub nõusoleku andnud inimeste vahel, ei ole avalik debatt kuidagi kohane.

4.2 Milline seks ei ole kväär?

Mõistmaks, mis kväär seks on, on vaja aru saada ka sellest, mis see ei ole. Kui räägime seksuaalsest vabadusest, siis see tähendab inimeste vabadust kujundada omavaheline seksuaalne elu nii, nagu nad ise soovivad. Olulisel kohal on ausus, omavahelised kokkulepped ja vastastikune nõusolek. Seega, selline seksuaalkäitumine, kus need aspektid puuduvad, nagu vägistamine, ahistamine või pedofiilia, ei ole kväär seks.

Mõned aastad tagasi oli sotsiaalmeedias üleval diskussioon, kuna grupp inimesi, kes identifitseerisid end kui MAP (*minor attracted person*; inimene, kelle jaoks alaealised on atraktiivsed), teatasid, et nad on osa LGBT+ kogukonnast (AFP Canada, 2019). Kuigi reaalsuses oli teema pigem üle paisutatud ning seda kasutati ära LGBT-vastastes kampaaniates, tuleb siiski olla tähelepanelik kogukonnasiseselt märkamatult juhtuda võiva ekspluateerimise suhtes. Nooruse fetišeerimine on patriarhaalses ühiskonnas levinud ja teatud sotsiaalsest staatusest alates ka suhteliselt aksepteeritud (nt Hollywoodi meesstaaride suhted ülinoorte naistega või fraaside „barely legal“ ja „18 year old“ sagedus pornovideote pealkirjades). Ent pedofiilia puhul pole tegemist nõusolekuga, kuna poolte võimupositsioonid on drastiliselt erinevad, ning kväärkogukonnas ei ole seksuaalsel ärakasutamisel kohta.

5. ZINE-KUNST ALTERNATIIVKULTUURIS

Fanzine ehk lühidalt lihtsalt *zine* (eesti keeles on kasutusel ka mugandatud vorm „ziin“, olen näinud kohanud ka vormi „sine“) sai alguse 20. sajandi esimesel poolel. Sel ajal tulid kasutusele koopiamasinad ja trükikunst muutus tavainimesele kättesaadavaks. Termin *fanzine* võeti kasutusele 1930-ndatel ulmekirjanduse fännide poolt, kes kirjeldasid nii oma isetehtud pamflette, kus nad ulmekirjanduse üle arutlesid. (University of Maryland, 2026)

Zine-kultuur on tihedalt seotud *counter*-kultuuriga. Teadaolevalt esimene kväär *zine* Vice Versa ilmus juba 1940-ndatel. *Zine*-kunst andis inimestele võimaluse avaldada ja leida informatsiooni enda huvide kohta, mida peavoolumeedias ei kajastatud. Niisiis on loomulik, et *zine*-kunst oli 20. sajandil ja on siiani, küll vähesemal määral, oluline väljund punk ja kväär subkultuurides.

5.1 *Zine*-kunst internetiajastul

Kuigi internetiajastu andis igasusele trükimeediale korraliku löögi, on *zine*-kunst erinevates subkultuurides siiani elujõuline. Vanale kohale on tekkinud veebi-*zine*'d ja kõiksugused blogid. Siiski pole ka *zine*-kunst trükimeedia väljundina kuhugi kadunud.

Internetiajastul pole miski anonüümne. Kõik, mis on internetti üles laetud, jääb sinna igaveseks ja võib potentsiaalselt põhjustada tagajärgi üleslaadijale. Seetõttu on trükimeedia oluline mitmesuguste vastupanuliikumiste ja ohustatud inimgruppide jaoks, kuna võimaldab suuremat anonüümsust ja aitab vähendada inimeste interneti-jalajälge.

Hildegard Reimann kirjutab artiklis „Siin ja praegu! Hetkeolukorrast ziinimaailmas“ *zine* rollist alternatiivkogukondades. Ta kirjeldab erinevaid eesmärke, mida *zine* kogukondades täidab. Peale selle, et tegemist on olulise loomingulise väljundiga, aitavad *zine*'id veel infot levitada ning rääkida kogukonnasiseselt teravatest teemadest. Hildegard toob veel välja, et tihti on *zine*'d midagi, mida kogukonnast väljapoole väga ei jagatagi, see on midagi erilist, mis on mõeldud ainult oma inimestele. (Reimann, 2025)

6. KVÄÄR-ANARHISTLIKU EROOTIKA-ZINE LOOMINE

Minu lõputöö eesmärk on luua koosloomeline kväär-anarhistlik erootika-*zine* nimega Ila. Käin tihedalt läbi kohaliku kväär-anarhistliku alternatiivskena. Panin tähele, et kuigi tean paljusid inimesi, kes ise loovad erootilist kunsti või on selle tarbimisest huvitatud, on puudu platvormidest, kus oleks võimalik taolist loomingut jagada. Kuna mulle väga meeldib luua kunsti just oma kogukonna jaoks ja oma kogukonnaga koos, otsustasingi oma lõputöö raames ise sellise võimaluse luua. Tahangi *zine* 'i levitada peamiselt just kogukonna sees. Näiteks on see saadaval selle aasta mai lõpus Tartus toimuval Balti anarhistlikul raamatutlaadal.

Leian, et internetiajastul on trükimeedial eriline väärtus, see sunnib aega maha võtma ja süvenenumalt keskendumale. Kuna minu kogukonnas on *zine*-kunst väga populaarne, otsustasingi valida formaadiks füüsilise *zine* 'i. Tunnen, et see on formaat, mis annab mulle kujundajana piisavalt loomingulist vabadust. *Zine* 'i traditsioon on tihedalt seotud pungiga, kus reeglite väänamine ja piiride ületamine on osa mängust.

Zine 'i nimeks sai Ila. Tahtsin leida lühikese sõna, mis tekitaks lugejais vastakaid emotsioone ja vaimupilte, ning mis looks erinevaid tähendusvarjundeid. „Ila“ viitab seksuaalsusele – kehavedelikud ja suudlemine (slängis „ila panema“). Samas seostub see veel sõnadega iba (tühi või seosetu jutt, vale, loba) ja ilu. See on põnev vastuolu, millega mängida.

Kohalik kväär-anarhistlik kogukond tegutseb paralleelselt kahes keeles: eesti ja inglise. Kuna *zine* on mõeldud lugemiseks eelkõige sellele samale kogukonnale, siis otsustasin, et võtan vastu mõlemas keeles kaastöid. *Zine* 'i olemuse ja tehnilise info parema kättesaadavuse nimel on sissejuhatav tekst, sisuhoiatused ja infoleht on nii eesti kui ka inglise keeles.

Kokku on *zine* 's kaastöid 23 inimeselt. Sealhulgas on 3 fotosessiooni, luuletusi 5 kunstnikult, üks koomiks, 4 artiklit ja hulk erinevaid visuaalseid ning lühemaid tekstilisi teoseid. See arv on oluliselt suurem, kui tööd alustades ootas, kuid tunnen, et iga teos on oluline osa tervikust. Lõpuks ületas Ila lehekülgede arv oodatut kahekordselt. Olen ise kaastöödega väga rahul, need andsid mulle väga palju inspiratsiooni *zine* 'i kujundamiseks.

6.1 Inspiratsioon

Zine loomiseks kogusin inspiratsiooni mitmetest allikatest, alustades oma enda kogukonna ühisloomest ja mulle esitatud kaastöödest, lõpetades sotsiaalmeediast (peamiselt Instagram ja Pinterest) leituga. Visuaalse esteetika jaoks inspiratsiooni leidmiseks on Pinterest minu kogemusel kõige parem tööriist, kuna selle algoritmi on väga kerge endale sobivas suunas mõjutada. Pinterestist leitu põhjal tegin endale enne töö alustamist moodboardi. (vt lisa 2)

Füüsilised *zined*, millele kõige enam tuginesin, olid luuletaja ja muusiku Riste Sofie Kääri ja kunstniku Pragi „Feministlik jura“ (vt lisa 3) ning aktivisti ja kunstniku Liv Wynteri „The Pig Catcher“ (vt lisa 4). Kuna ressursid on piiratud, keskenduvad anarhistlikud *zine* 'd tihti sõnumi võimalikult tõhusale edasi andmisele ning ei ole visuaalselt kuigi mitmekesised. The Pig Catcher teeb koostööd paljude visuaalkunstnikega ja on seega visuaalselt väga inspireeriv.

6.2 Ajakava

Selleks, et omada head ülevaadet tööprotsessist ja et koostöö kunstnikega oleks võimalikult tõhus, tegin enne tööle asumist valmis lõputöö ajakava. Kunstiprojektid, kuhu on kaasatud palju inimesi, on alati ajamahukad. On oluline anda kunstnikele piisavalt aega kaastööde tegemiseks ja vajadusel paranduste sisse viimiseks. Peale selle kulub kujundusprotsessi käigus aega, et kunstnikega nende loomingu kasutusviisid kooskõlastada. Lõputöö valmis ajavahemikus veebruar kuni mai 2026.

Minu ajakava nägi välja selline:

9.02 – *zine* kondikava loomine;

12.02 – üleskutse eesmärkide sõnastamine;

15.02 – üleskutse teksti ja visuaali valmimine;

19.02 – üleskutse avaldamine ja kunstnikega kontakteerumine;

19.02-20.03 – kunstnikega suhtlemine, individuaalsete tähtaegade määramine;

20.03 – avaliku üleskutse lõpptähtaeg;

1.04-10.04 – kirjaliku töö uuriva osa kirjutamine;

10.04 – kunstnike teoste esitamise lõpptähtaeg;

11.04-15.05 *zine* kujundamine ja illustreerimine;

20.04-15.05 kunstnikega kujundusfaili kooskõlastamine, muudatuste tegemine;

25.04-25.05 trükivõimaluste uurimine, trükkimine ja köitmine.

6.3 Koostöö kunstnikega

Enne üleskutse (vt lisa 1) laiali saatmist tegin valmis üldsõnalise kondikava ning *moodboard*'i, et mul oleks selge ettekujutus, mida ma kunstnikelt ootan. Otsustasin, et tahaksin *zine*'s näha vähemalt 4 luuletust, 2 fotosessiooni, 3 artiklit, 6 digimaali/kollaaži/joonistust ning seadsin eesmärgiks, et *zine* pikkus oleks vähemalt 25 lehekülge. Tänu sellele oli mul palju lihtsam juhendada neid kunstnike, kes vajasisid abi meediumi valimisega.

Zine jaoks kaastöid otsides oli oluline, et üleskutse levik oleks piisavalt lai, et see jõuaks kohalike kväär- ja/või anarhistlike kunstnikeni. Kuna teemad, mida käsitlen, on tundlikud ja ühiskonnas vastuolusid tekitavad, et soovinud ma, et üleskutse jõuaks neist kogukondadest palju väljapoole. Seega jagasin üleskutset oma privaatsel Instagrami kontol, eesti LGBT+ Discordi serveris ja isiklikes grupivestlustes, võtsin inimestega otse ühendust ning palusin sõpradel omakorda infot edasi jagada. See meetod toimis, kuna kokku võttis minuga ühendust ligi 30 kunstnikku.

Zine'i koostajana oli mulle oluline võtta toetav ja juhendav roll. Ma ei tahtnud olla otsustaja, kelle kunst sobib ja kelle oma mitte. Tahtsin aidata igaühel, kellel on midagi öelda, panna oma sõnum sellisesse formaati, mis Ilas hästi toimiks. Seega suhtlesin kunstnikega tihedalt, andsin nõu ja julgustasin neid. *Zine*'i kujundamise ajal hoidsin samuti kunstnikega kontakti, kooskõlastasin selle, kuidas nende teoseid kasutasin ja võimalusel arvestasin nende soovidega. Seetõttu sai kunstnikega suhtlemisest kõige ajamahukam osa kogu lõputöö protsessis.

6.4 Kujundamine ja illustreerimine

Enne, kui sain alustada tööd kujundusprogrammis, oli vaja paika panna teoste järjekord ja paiknemine teineteise suhtes. Selleks tegin paberist väikese *zine*'i maketi, kuhu märkisin teosed, mis igal leheküljel asuda võiksid. See andis mulle üldpildi. Seejärel liikusin edasi kujundusprogrammi.

Kujundasin *zine*'i programmis Adobe InDesign. Alustasin paragrahvi ja tähestiilide loomisest ja veeriste ning tulbalaiuste määramisest ning siis tõstsin teosed faili sellises järjekorras, nagu eelnevalt paberil paika panin. Kuna Ilas on pilt ja tekst sama olulised, oli

eriti tähtis saavutada nendevaheline harmoonia. Selle jaoks kasutasin palju kollaažitehnikat (vt lisa 5). Zine kaanekujunduse jaoks tätoveerisin oma nahale sõna „ila“ (vt lisa 6). See tundus sobiv, kuna Ila projekt on minu jaoks sügavalt isiklik. Samas annab see edasi pungi esteetikat.

6.5 Trükkimine ja köitmine

Kuna *zine*'i tiraaž on küllaltki väike, otsustasin selle ise trükkida ja köita. See andis mulle võimaluse eksperimenteerida erinevate ebatavaliste lahendustega nagu erikujulised lehed ja erinevad paberid ning kiled printimiseks. Peale selle tahtsin katsetada erinevaid köitmistehnikaid.

Printisin Ila tavalise HP tindiprinteriga. Tänu sellele sain juba kujundusprotsessi käigus testida, kuidas leheküljed trükituna välja näevad – kas värvid on õiged ja kas tekst eristub taustast piisavalt. Katsetasin tööprotsessi käigus erinevat tüüpi pabereid. *Zine*'i sisulehtede jaoks kasutasin Brotheri 73 g/m² inkjet paberit. See on õrnalt kollakat tooni ja kergelt läbipaistev. Paber on veidi vastupidavam ja libedam kui tavaline printeripaber, mistõttu on *zine*'i lihtsam lehitseda ja meeldivam katsuda. Kuna mõned teosed toimivad kõige paremini kahekihilisena, kasutasin efekti saavutamiseks kalkapaberit (vt lisa 7).

Kaane trükkimiseks katsetasin kolme erinevat fotopaberit: kõrgläikega, poolläikivat ja matti. Kuna kasutan metalliefektiga kaaneümbrist, mis on juba ise üsna intensiivne, otsustasin mati paberi kasuks. Lisaks ei jää sõrmejäljed mati paberi peal nii hästi näha. Kaaneümbrise jaoks kasutasin kalkapaberit, millele trükkisin laserprinteriga musta teksti ning metalliefekti jaoks kasutasin printeri tahmaga reageerivat *foil*'i.

Mu esialgne plaan oli, et *zine* koosneb ühest vihikust. Töö käigus selgus, et Ila maht on nii suur, et ühe vihikuna ei püsi see lamedana, seega jagasin trükise sisu neljaks vihikuks. Tahtsin, et köite õmblus oleks nähtav, seega õmblesin vihikud linase niidiga otse selja külge (vt lisa 8).

KOKKUVÕTE

Minu lõputöö eesmärk oli luua koosloomeline kväär-anarhistlik erootika-*zine*, mis annaks inimestele võimaluse oma loomingut kogukonnaga jagada. Kuna *zine* on mõeldud eelkõige kogukonnale endale, eeldab selle lugemine baasteadmisi käsitletavatest teemadest. Seetõttu seadsin endale eesmärgiks anda kirjalikus töös teoreetiline kontekst teemadele, millega *zine*'s tegeletakse.

Kõigepealt uurisin, kuidas on anarhismis seksuaalteemasid käsitletud. Anarhistide suhtumine seksuaalsusesse on väga vaba, eriti võrreldes ühiskonnaga laiemalt. Siiski on ka anarhistlikes liikumistes esinenud puritaanlikke suundi, see on olnud ajendatud nii misogüüniast kui ka hirmust liikumise maine pärast.

Uurisin, millised on seosed kväärteooria ja anarhismi vahel. Neil mõtteviisidel on palju ühiseid jooni, kumbki ei rahuldu väikeste süsteemisiseste muutustega vaid soovivad muuta praegu kehtivat süsteemi või eksisteerida sellest väljas pool. Nii kväärteooria kui ka anarhism seavad keskmesse isikliku autonoomia.

Kuna tegelesin oma töös kväär erootikaga, oli oluline luua taust, mis üldse on kväär seks ja seksuaalsus. Leidsin, et nii nagu kväär ei ole mõiste, mida saaks lõpuni defineerida, ei ole ka kväär seks midagi konkreetset. Sõna „kväär“ defineeritakse läbi vastandumise sellele, mis on ühiskonnas „normaalne“. Kväärteooria vastandub kristlikule puritaanlusele. See lähtub põhimõttest, et kõik, mis toimub nõusoleku andnud inimeste vahel, on nende endi ostustada ning ei kuulu ühiskondlikule arutelule.

Tegin ka lühikese ülevaate *zine*-kunsti ajaloost. See sai alguse 1930-ndatel, kui trükikonst muutus tavainimestele kättesaadavamaks ja ulmefännid hakkasid tegema oma lemmikteoste kohta *fanzine*'. Kuigi internetiajastul ei ole *zine*-kunst enam sama populaarne, on see alternatiivskenedes ikkagi siiani elujõuline. Peale selle, et tegemist on olulise loomingulise väljundiga, võimaldab see jagada olulist infot, lubades autoril ja levitajatel jääda küllaltki anonüümseks.

Alustasin oma lõputöö praktilist osa *zine*'i kondikava ja ajakava koostamisega. Tänu sellele oli mul töö käigus hea ülevaade hetkeolukorrast ja lõpp-eesmärkidest. Trükise lõplik maht ületas oodatut umbes kahekordselt. See ühest küljest positiivne, sest see näitas, et mu hüpotees, et kväär-anarhistlik kogukond vajab platvormi erootilise kunsti jagamiseks, vastab tõele. Samas tähendas see planeeritust suuremat töömahtu.

Lõpptulemusena valmis kväär-anarhistlik erootika-*zine* nimega Ila. *Zine*'is leidub kaastöid 23 inimeselt. Sealhulgas on 3 fotosessiooni, luuletusi 5 kunstnikult, üks koomiks, 4 artiklit ja hulk erinevaid visuaalseid ning lühemaid tekstilisi teoseid. Kaastööd inspireeridsid mu disainiprotsessi väga palju ning muutsid *zine*'i kujundamise tõeliselt nauditavaks protsessiks.

SUMMARY

The goal of my graduation project was to create a queer anarchist erotic zine called Ila („drool“ or „slobber“ in estonian). As I'm active in the local anarchaqueer community, I noticed that there are many artists who use eroticism in their art. I also noticed that there is no safe and stigma-free platforms to share this art. Since I am also interested in alternative expressions of sexuality and alternative art in general, I decided to create Ila.

I created Ila most importantly for the anarchaqueer community itself. It is not meant to be an educational material for those outside of the group, so it expects readers to have some basic knowledge on the topics discussed. Therefore, before moving on to the process of creating the zine, I needed to do reasearch on the background of the topic. Since I'm dealing with vulnerable communities, I felt that it was very important to give a proper background to the themes that will be discussed in the zine.

The anarchist movement has largely been very pro sexual liberation, but there have also been some significant puritan tendencies. The earlier anarchist thinkers were not really interested in the matters of sexuality and relationships, so misogyny an sexual stigmas were not properly addressed.

Today's anarcism is much more intersectional, so there is huge overlap in queer and anarchist movements. Both are pro personal freedom and bodily autonomy. They are also uncompromising in their striving for liberation, which makes them anti-capitalist at the core.

To understand queer erotica, one must understand what is queer sex. Since the term „queer“ can not be throughly defined, queer sex is also not just one thing. It is defined by the opposition to what is considered to be „normal“ at the time. Queer sex opposes religious sexual purity ideals and the mystification of sex. Queer theory believes that the way people have sex is up to the consenting individuals and therefore having a societal debate about it is not okay.

The reason I chose zine as the format for this project is because of its significance in counterculture and in punk scenes more specifically. Because of the wide use of the internet today, physical zine art has become less popular, but is still very much alive in alternative communities. It is not only a creative outlet, but also allows people to share important information within the communities as well as do outreach.

Before I started working on the zine I made a schedule and a rough programme for what kind of art I would like to be featured in the zine. Since I was working with a lot of other artists, I needed to make sure I have enough time to support them and to take into account their needs and suggestions.

Once I had gathered all the collaborative work, I started with building the systems for the layout. Since in my case the text and the visual are of equal importance, I had to put a lot of effort into creating harmony between the mediums. To do that I used a lot of collage techniques. I wanted to have a lot of freedom to experiment with printing and binding, so I decided to do it myself. That made the workload significantly bigger, but allowed me to realize the vision that I had.

All together, there are works of 23 artists in Ila. That is about twice as much as I anticipated. It meant a lot more work, but also confirmed my theory that having this platform is something that the community needs. The zine features articles, poems, photos and all sorts of different visual art pieces. I found a lot of my inspiration for designing the zine from the artworks that were submitted to me, it made creating Ila a truly enjoyable process.

KASUTATUD KIRJANDUS

- AFP Canada. (2019). *A flag for pedophiles? It exists, but it is not a push for inclusion in the LGBT community: AFP Fact Check*. Kasutamise kuupäev: 22. aprill 2026. a., allikas AFP Fact Check: factcheck.afp.com/pride-flag-pedophiles-someone-created-one-no-one-waves-it
- Anarchist Federation. (2002). *Anarchism and sex: The Anarchist Library*. Kasutamise kuupäev: 20. aprill 2026. a., allikas The Anarchist Library: theanarchistlibrary.org/library/organise-anarchism-and-sex
- C.B. Daring, A. V.-M. (2012). *Queering Anarchism: Addressing and Undressing Power and Desire*. (AK Press) Kasutamise kuupäev: 3. mai 2026. a., allikas The Anarchist Library: theanarchistlibrary.org/library/c-b-daring-j-rogue-deric-shannon-and-abbey-volcano-queering-anarchism
- CrimethInk. (2018). *There's No Such Thing as Revolutionary Government: The Anarchist Library*. Allikas: The Anarchist Library: theanarchistlibrary.org/library/crimethinc-there-s-no-such-thing-as-revolutionary-government
- Goldman, E. (1931). *Living My Life*. New York: Alfred A Knopf Inc. Allikas: theanarchistlibrary.org/library/emma-goldman-living-my-life
- McBride, A. (2008). *The Sex Wars, 1970s to 1980s: OutHistory*. Kasutamise kuupäev: 3. mai 2026. a., allikas OutHistory: <https://outhistory.org/exhibits/show/lesbians-20th-century/sex-wars>
- Nordgren, A. (juuli 2012. a.). *The short instructional manifesto for relationship anarchy: The Anarchist Library*. Kasutamise kuupäev: 20. aprill 2026. a., allikas The Anarchist Library: theanarchistlibrary.org/library/andie-nordgren-the-short-instructional-manifesto-for-relationship-anarchy
- Reimann, H. (juuni 2025. a.). *Siin ja praegu! Hetkeolukorrast ziinimaailmas: Müürileht*. Kasutamise kuupäev: 22. aprill 2026. a., allikas Müürileht: www.muurileht.ee/siin-ja-praegu-hetkeolukorrast-ziinimaailmas/
- Samie, A. (aprill 2026. a.). *Britannica: Intersectionality*. Kasutamise kuupäev: 1. mai 2026. a., allikas Britannica: www.britannica.com/topic/intersectionality
- Stanford Encyclopedia of Philosophy. (oktoober 2017. a.). *Stanford Encyclopedia of Philosophy: Anarchism*. Kasutamise kuupäev: 20. aprill 2026. a., allikas Stanford

Encyclopedia of Philosophy:

plato.stanford.edu/entries/anarchism/#IndiLibeSociAnar

University of Maryland. (jaanuar 2026. a.). *Zines: History of zines: University of*

Maryland. Kasutamise kuupäev: 5. aprill 2026. a., allikas University of Maryland:

lib.guides.umd.edu/c.php?g=1378775&p=10803201

Viik, K. (10. märts 2015. a.). *Feministeerium: Sõnastik*. Kasutamise kuupäev: 3. mai 2026.

a., allikas Feministeerium: feministeerium.ee/dictionary/queer/

LISA 1 Üleskutse kunstnikele

Joonis 1 Üleskutse kunstnikele

LISA 2 Moodboard

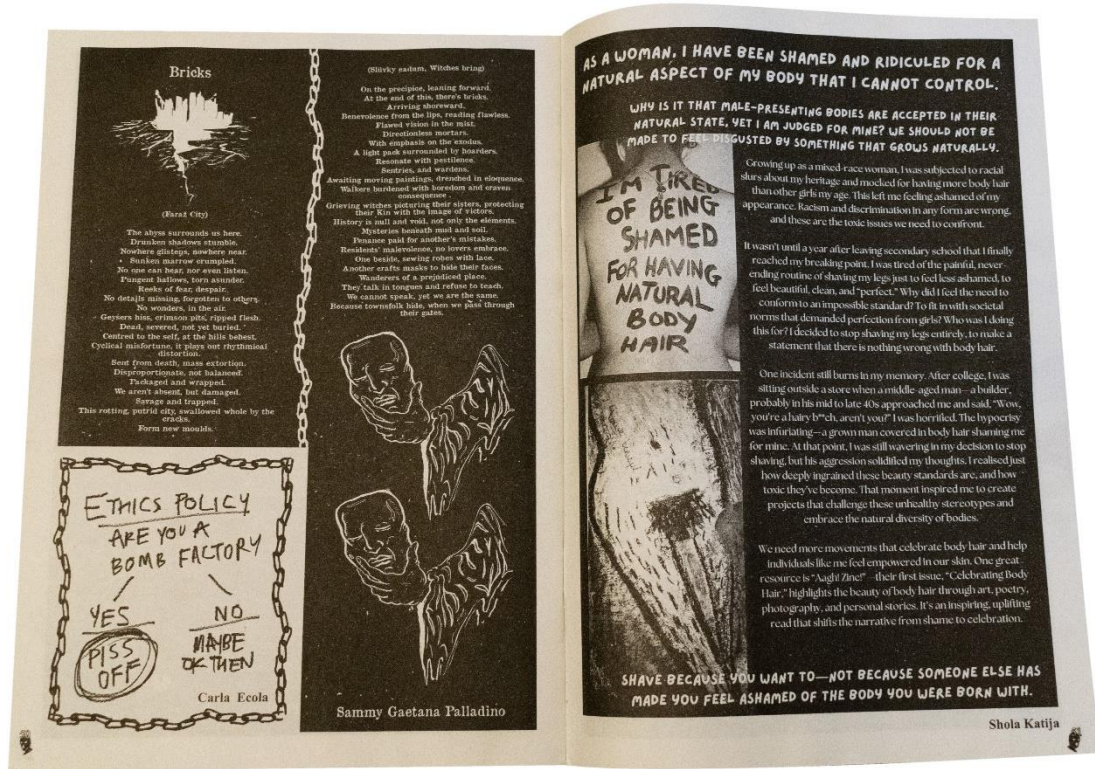
Joonis 2 Minu koostatud privaatne moodboard veebiplatvormil Pinterest

LISA 3 Väljavõte zine'ist „Feministlik jura“

Joonis 3 Väljavõte Riste Sofie Kääri ja Pragi zine'ist „Feministlik jura“

LISA 4 Vāļjavōte zīnest „The Pig Catcher. Issue II: Alternatives“

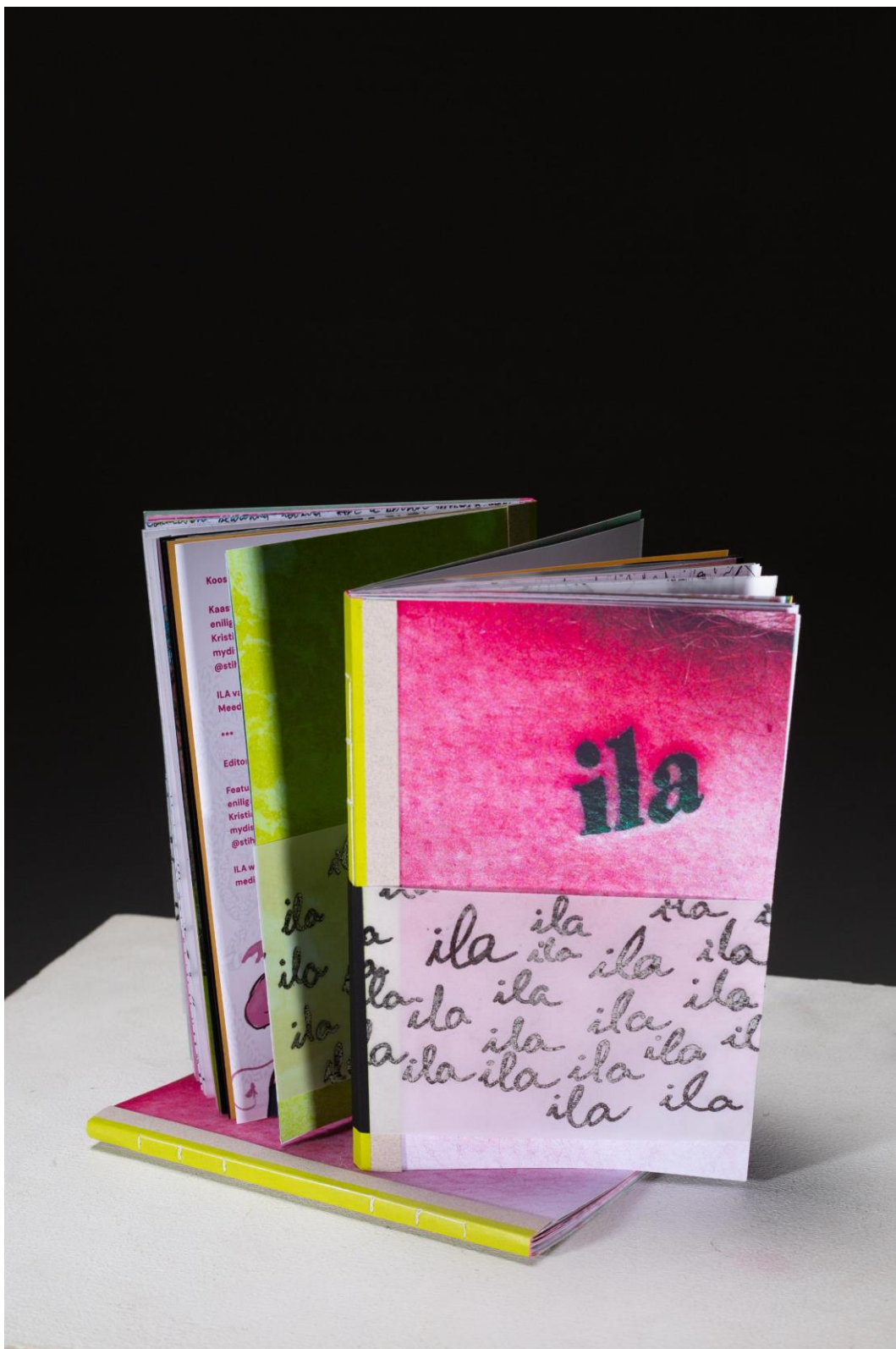
Joonis 4 Vāļjavōte Liv Wynteri zīne'st "The Pig Catcher"

LISA 5 Leheküljed Ilast

Joonis 5 Leheküljed Ilast. Foto: Wiido Konsap

LISA 6 Kaanekujundus

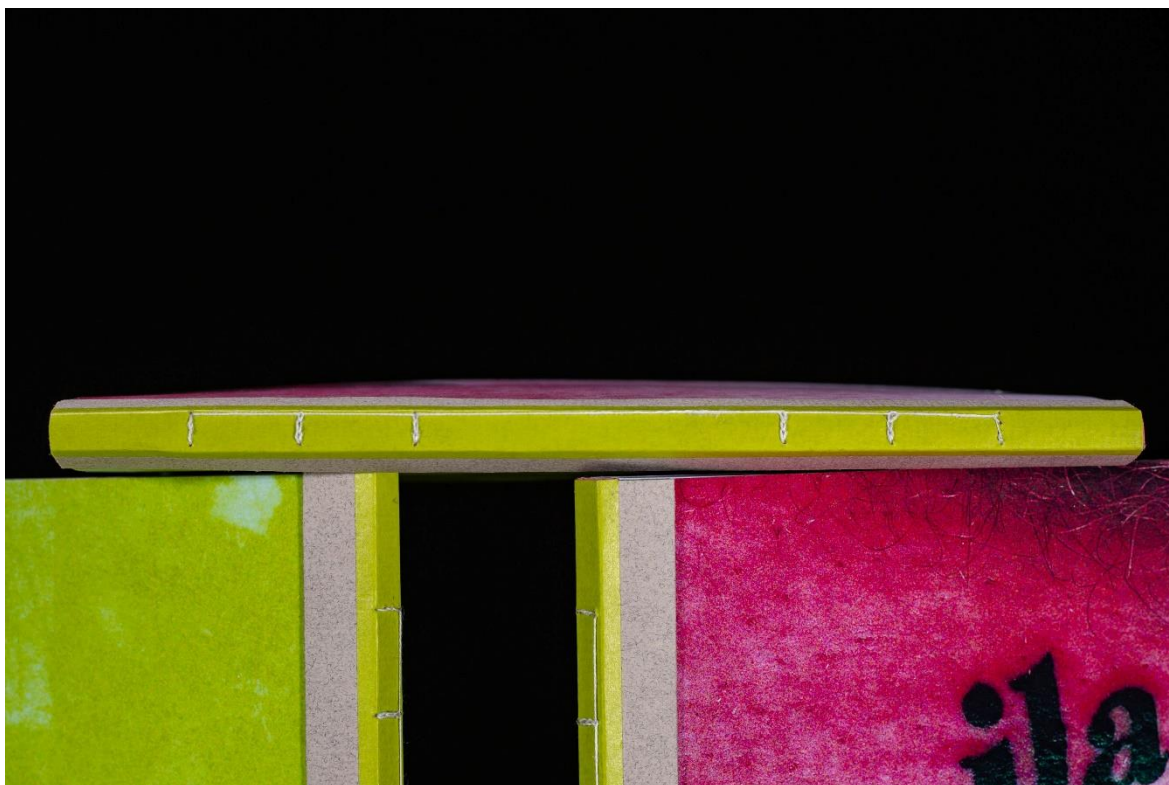
Joonis 6 Ila kaanekujundus. Foto: Wiido Konsap

LISA 7 Kalkapaberi kasutamine

Joonis 7 Kalkapaberi kasutamise näide. Foto: Wiido Konsap

LISA 8 Kõide

Joonis 8 Ila kõiteõmblus. Foto: Wiido Konsap